

blad, rec av O Czaika, S J; boksamlaren, biskopen, teologen (KÅ 2015); A Palmqvist, Kyrkans enhet o papalismen (1961); Povel Eliesens Danske Skrifter, ed C E Secher (1855); H Sandblad, Kyrka o kulturliv i Skara under reformationens- o stormaktstid (Skara, 1, ed A Sträng, 1986); H Schück, Ecclesia Lincopensis (1959); [C Silfverstolpe], En hittills okänd sv krönikeskald från medeltiden (HB 5, 1879); L Sjödin, Meddel om kanslistilar under de yngre Sturarnas o Gustav Vasas tid (MRA 1933); Skrifter o handl:ar til upplysn i sv kyrko- o reformationshist, 1, ed U v Troil (1790); SMoK; SRA 1:1 (1887); ST 4, nr 22, 24, 26 (1888); R Stensson, Peder Jakobsson Sunnanväder o maktkampen i Sverige 1504–1527 (1947); P Stobaeus, Hans Brask: en senmedeltida biskop o hans tankevärld (2008); C G S[tyffe], Spridda handl:ar från K Gustaf I:s regeringstid (VFT 2:1, 1901); I Svalenius, Georg Norman (1937); dens, Gustav Vasa (1963); dens, Rikskansliet i Sverige 1560–1592 (1991); Sven Jakobsson (NF 27, 1918); L Tegborg, S J (Magnus Haraldsson o hans samtid, ed J Hagberg, 2009); K B Westman, Reformationens genombrottsår i Sverige (1918); P-A Wiktorsson, Skrivare i det medeltida Skara stift (2006); dens, Skrivare i det medeltida Sverige, 3 (2015); J Öberg, Neo-Latin poetry in 16th and 17th century Sweden (Acta Conventus Neo-Latini Lovaniensis, 1973); F Ödberg, Om magister S J, den förste protestantiske biskopen i Skara stift (VFT [1:]:8–9, 1897); dens, Om biskopen i Skara Svenonis Jacobi härkomst o hans arfvegods de sk Kadegodsen (VFT 1:10, 1899).

Stefan Östergren

Svenonius, Enevald, f 24 dec 1617 (Gezelius) i Annerstad, Kron, d 18 april 1688 (ibid) i Åbo, Finland. Föräldrar: skattebonden Sven Enevaldsson o Ingrid Nilsdotter. Erhöll undervisning av sin äldre bror 26 o av familjen von Nieroths informator på Brusarp maj 27, elev vid Kalmar skola juli 27–sept 39, vid Växjö skola nov 39–sept 40, inskr vid univ i Åbo nov 40, disp pro gradu där 13 dec 45, inskr vid UU 9 maj 46, prom i Åbo 4 maj 47, praeceptor för Isaac Rothovius (bd 30) son 47–50, studier vid UU 48–50, erhöll jordräntor ur Carl Carlssons (Gyllenhielm; bd 17) efterlämnade gods 50, huspredikant hos dennes änka Kristina Ribbing 51 samt aug–sept 54, stud vid univ i Wittenberg 11 aug 51–13 jan 54, företog bildningsresa i Europa 13 jan–15 juli 54, prästv 16 juli 54, eloquentiæ prof i Åbo 5 okt 54 (tilltr 6 feb 55), teol prof 13 april

(tilltr 18 sept) 60, rektor magnificus under fyra perioder 61–85, allt i Åbo, prebendekh i Lundo 1 maj 61, teol dr 31 maj 61, biskop över Viborgs stift (tilltr ej) o förste teol prof 64, inspektor över Smålands m fl nationer vid univ i Åbo 11 okt 65, kh o domprost i Åbo sv o finska förs:ar 15 juli 66, biskop i Lunds stift 26 sept 87 (tilltr ej).

G 29 sept 1655 (Gezelius) i Åbo m Susanna Gyldenstolpe, f omkr 1637 (ibid), d tidigast 1706 (Elgenstierna), dotter till professorn Michaël G (bd 17) o Susanna Nilsdotter Crucimontana.

S förkroppsligar i sitt liv och sin gärning 1600-talets lutherska ortodoxi. I äldre forskning framträder denna ofta som en motbild till senare tiders mer levande och praktiska tro; dess teologi har karakteriserats som död, intellektualistisk, dogmatisk och stel. Genom S kan vi dock få grepp om den lutherska ortodoxin som ett högst levande och kämpande alternativ i 1600-talets Sverige.

S föddes på Annerstad Brogård i Småland. Modern tillhörde en etablerad prästsläkt medan fadern var bonde och handlande i järn. Som nioåring flyttade S sommaren 1627 till Kalmar för att gå i skola där i tolv år. Han studerade språk och lärde sig hur den aristoteliska filosofin kunde användas som grund för teologiskt tänkande. På grund av en pestepidemi i Kalmar flyttade S 1639 till skolan i Växjö. Där studerade han endast några månader, men vistelsen skulle påverka honom för resten av livet. Rektor för skolan var Michaël Gyldenstolpe, som uppmärksammade S:s begåvning och 1640 tog honom med sig till Åbo vid sin utnämning till professor i politik och historia vid den samma år grundade Kungliga akademien där. S uppskattade å sin sida Gyldenstolpe mycket, och inspirerades av dennes ideal om att upprätthålla en omfattande lärdom. Dessutom kom han långt senare att gifta sig med Gyldenstolpes dotter Susanna, som i äktenskapet med S födde femton barn.

För att förstå S är det värdefullt att begripa hur den lutherska ortodoxins auktoritet upprätthölls. Det var i detta sammanhang S:s särskilda begåvning kom till sin rätt. Ortodoxins era inleddes i samband med att de lutherska bekännelseskriterierna gavs sta-

ENEVALD SVENONIUS
LUB

tus som auktoritativa dokument i den 1580 utgivna konkordieboken. I avsaknad av en självständig kyrklig auktoritet med påven som högste ledare, blev ortodoxin ett försök att skapa enhet på bibelns grund. Genom en klar lära skulle enhet och auktoritet kunna etableras. Redan av själva titeln på konkordieboken (lat *Concordia pia*, ”den fromma endrårkten”) framgick att den byggde på en överenskommelse. Det blev dock snart problematiskt att läran aldrig blev så fix och färdig som ortodoxins företrädare hade önskat. Nya generationer skapade ständigt nya utmaningar vad gällde tolkningar och begreppsanvändningar; läran behövde ständigt uppdaterad kompetens för att kunna försvaras. Under 1600-talets första hälft säkrades de ekonomiska förutsättningarna för en utveckling av universitetsväsendet i det svenska imperiet. Vid lärosätena i Uppsala, Åbo, Greifswald, Dorpat och Lund kunde den teologiska bildningen utvecklas till försvar för trons innehåll. Filosofin fick en särskilt viktig roll då den kunde erbjuda begreppsdefinitioner och avgränsningar.

S blev en av de första studenter som studerade vid den nya akademien i Åbo. Hans studiegång kunde finansieras bl a genom att

han blev en av lärosätets stipendiater. Under Gyldenstolpes presidium disputerade S under perioden 1641–45 på tre avhandlingar inom statsvetenskap och praktisk filosofi. Han skrevs in vid UU 1646, men promoverades i Åbo året därpå till magister vid filosofiska fakultetens andra promotion. S hade till en början ingen fast anställning vid akademien men hade ändå inkomst, bl a som informator åt biskop Isaac Rothovius yngste son. 1648 reste han till Uppsala tillsammans med biskopssonen och en annan lärjunge för att där under några år förkovra sig i orientaliska språk och teologi. Med hjälp av ett stipendium kunde han 1651 påbörja en längre vistelse och resa på kontinenten.

Universitetet i Luthers Wittenberg, som karakteriserades av en stark ambition att försvara den rätta lutherska läran, var ett givet mål för S. Här hade både Gyldenstolpe och Rothovius studerat. Om den förstnämnde varit central för hans akademiska karriär, skulle S i Wittenberg ta starka intryck av en annan förgrundsfigur – professor Abraham Calovius, en av ortodoxins främsta och mest ambitiösa försvarare. I de fyra avhandlingar S skrev i Wittenberg utarbetade han, påverkad av Calovius, en enhetlighet i sin teologiska åskådning som skulle prägla honom under resten av livet. Han lämnade dock Wittenberg 1654 för en sex månaders bildningsresa, som innefattade besök vid fler än tjugo lärosäten. S färdades genom Österrike och Ungern ända ner till Osmanska rikets gränser. På väg hem till Sverige besökte han Amsterdam, Hamburg och Lübeck. Väl hemma vigdes han till präst i Växjö domkyrka. Samma år utnämndes S av Karl X Gustav till professor i värtalighet i Åbo. 1660 blev han professor i teologi, för att året därpå bli doktor i teologi (vid tiden en hederstitel). S författade under denna tid en lärobok med titeln *Gymnasium capiendae rationis humanae* (1662) som utgick från tanken på filosofin som teologins tjänarinna.

Enligt tidens ordning var S vid sidan av sitt professorsämbete aktiv som församlingspräst, och i övrigt verksam i kyrkan genom att vara ledamot i domkapitlet. Han blev 1666 domprost och kyrkoherde för de svenska och finska församlingarna i Åbo. S

är känd för att ha hållit cirka 2 500 predikningar i sitt liv.

Om en filosofiskt förankrad uttolkning av den bibliska läran utgjorde ett medel att inom luthersk ortodoxi skapa enhet och auktoritet, skulle ett annat medel bestå av direkt tillgång till bibelordet. Språkkunskaper kom därför att skattas mycket högt, då dessa gav möjlighet till läsning av bibeln på originalspråk. Här fanns nycklar till biblisk autenticitet. Även här var S mycket begåvad. Den tidiga professuren i vältalighet var i praktiken en professur i latin. S tycks ha betraktats närmast som ett språkgeni; han lär ha diktat verser på finska, tyska, latin, grekiska, hebreiska, kaldeiska, syriska och arabiska.

S:s framstående roll som akademisk pionjär vid det nya lärosätet i Åbo till den ortodoxa linjens befästade fick sitt främsta uttryck i den dramatiska lärostriden med Åbobiskopen Johannes Elai Terserus. Under tiden i Wittenberg hade S tagit del i de teologiska kontroverserna mellan universiteten i Wittenberg och i Helmstedt. I den sistnämnda staden var teologin präglad av Philipp Melancthons humanistiska tänkande. Där var det teologiskt möjligt att argumentera för att olika kristna konfessioner kunde enas i det gemensamma arv som fanns i de fem första seklernas kyrkohistoria. Denna hållning benämndes av de ortodoxa teologerna i Wittenberg ned-sättande som synkretism. Terserus hade 1662 publicerat en katekesutveckling som S skarpt kritiserade för att vara just synkretistisk. Biskopen menade att konkordieboken skapat mer splittring än enighet och att alla kristna av olika konfessioner utgjorde en enda kropp i Kristus. Konflikten mellan Terserus och S utvecklade sig till en intensiv strid där frågan om konkordiebokens status blev särskilt viktig. Konflikten fick tragiska följder för Terserus då han fick lämna både biskopsstol och akademi. S gick däremot segrande ur striden och befordrades 1664 till förste professor i teologi. Detta var ett sätt att säkra ordningen efter den uppsplittrade konflikten. Uppsala möte hade 1593 enbart antagit bibeln, de fornkyrkliga bekännelserna, Laurentius Petris kyrkoordning och Confessio Augustana – att regeringen 1663 påbjöd att konkordieboken för första

gången i Sverige skulle antas och efterlevas av präster och lärare utgjorde en sorts slutpunkt i synkretismstriden. S kunde se konkordiebokens nya status som en framgång. Det bör i sammanhanget också nämnas att myndigheternas uppskattning av S:s seger över Terserus kan ses i ljuset av deras fruktan för att de utdragna tyska lärostriderna skulle spridas.

S var mycket aktiv som professor. Hans viktigaste publikation kom att bli den omfattande *Synopsis theologiae* (1664), den första dogmatiska sammanställning som skrivits i Finland. Boken var en presentation av den lära som skulle försvaras mot vad S definierade som katolska och protestantiska villolärar. Ett senare band bestod av en stor översikt av dessa villolärorors historia. S:s kamp mot kätterier innefattade även kritik av de nya naturvetenskapliga resultat som Copernicus och Galilei presenterat. Han kritiserade även det filosofiska tänkande som utgick från Hobbes och Machiavelli.

S:s teologiska och språkliga kompetens, framgångsrikt kultiverad och utövad vid ett nyinrättat lärosäte, förklarar hans gynnade position och gör honom till en intressant företrädare för tidens segrande officiella teologi. Vid hans död befann sig det luthersk-ortodoxa programmet om lärans befästade på något av en höjdpunkt. Den 1686 antagna kyrkolagens krav på allmän läskunnighet skulle genomdrivas, och under kommande decennier stärktes den breda befolkningens katekeskunskaper avsevärt. S var vid sitt frånfalle utsedd till biskop i Lund, en tjänst han emellertid inte hann tillträda. Stiftet låg i en relativt nyligen erövrade landsända och utgjorde därför en särskild utmaning, vilket möjligtvis kastar ljus över hur samtiden bedömde hans kapacitet.

Handl:ar efter S i UUB (biogr notiser i X 218 o X 241, anteckn:ar i avskriftssaml). – Brev från S i UUB (till N Gyldenstolpe).

Tryckta arbeten (egna verk): Oratio delineationem magnanimitatis exhibens: quam divina afulgente gratiâ, in Regiæ academiæ Finnonum, quæ est Aboæ, superiori auditorio, prid. non. Junij anni 1643. Publicè eloquebatur Enevaldus Suenonius ... Aboæ 1643. (P Wald). [20] s. 4:o. – Parentatio, thet

är: Een christlofligh dienst, sinom brodher studioso, salighe Jacobo Bened: Liung, i Åbo den 11. sept. anno 1642. gudheligen afsomnadh, och den 15. sammastedes i domkyrkion hederligen begrafwen, consecrerat; sampt: then gudfruchtigom, hwilka altijdh om sin dödztund låta sigh wårda, vthi tienstwilligheet dedicerat aff Enevald Suenson Smolando. Åbo 1643. (P Wald). [8] s. 4:o. [Innehåller två gravdikter (oden) på svenska samt en kort dikt på latin.] – *To νόημα ἡχμαλωτισμένου*: seu potius, gymnasium capiendæ rationis humanæ; in quo, auxiliante Deo O[ptimo] M[aximo] nec non annuente venerando Senatu: per exercitationes academicas decem, quæ in XX. disputationes publicas sunt distributæ, sobrius philosophiæ in theologiâ usus, novâ inventione ac methodo, perspicuè demonstratur. Quibus, præter nonnullas alias, peculiaris accessit, circa exercitationem quintam, digressio de lingva latina; cum cura professionis eloquentiæ Romanæ incubabat authori Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1662. (P Hansonius). [9] s. s. 2–266, 266–343. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 20 avhandlingar 1658–62. Dessa hade egna (del)titlar, delvis med den gemensamma huvudtiteln *Exercitationes philosophicæ*. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat.] – Synopsis theologiæ, in quâ puritas christianæ religionis, sive Lutheranæ ecclesiæ orthodoxia, è fontibus prophetarum & apostolorum hausta; nec non confessionis Augustanæ ac reliquorum symboli-corum librorum, ut & s[anctorum] patrum testimonij subinde exornata, uno intuitu quasi, conspicitur: XXX. disputationibus publicis examinata, inq; Regiâ academiâ Aboënsi studiosæ juventuti proposita ab Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1664. (P Hansonius). 1664. [8], 240 s. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 30 avhandlingar 1662–64. Avhandlingarna hade egna titlar på titelbladen. Varje avhandling hade dessutom en egen kapitelrubrik med beteckningen Collegij theologi disputatione synoptica I–XXX. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat.] – The vthwalde Gudz barns frjmodighet och tröst i all nödh, synnerligen i siewfa döden: förestäldt vthi en predikning, medh ... matronas h. Maria Ekenbergz begrafning, som medh christeligh och anseenligh process skedde vthi Åbo domkyrkio den 22. april anno 1666. Hållen aff Enevaldo Sven. ... Åbo u å [1666]. (P Hanszon). [55] s. 8:o. [Likpredikan.] – Den högsta och swåraste konst en christrogen menniskia här i werlden lära och omsider practicera eller werckstelliggöra skal, är ΕΤΘΑΝΑΣΙΑ thet är, ett saligt affskedh ifrån denna jemmerdalen: hwilket förestältes vthi en predikning widh ... matronas L. Magdalena Baltzardotter wernles begrafning, som medh christeligh och anseenligh process skedde vthi Åbo domkyrkio den 3. februarij år 1667. Hållen aff Enevaldo Svenon. ... U o [Åbo] 1667. (P Hanszon). [36] s. 4:o. [Likpredikan.] – Babylon magna ruens, Apoc. 18. v. 2.19. seu Vox clamantis in Aquilone, adversus AntiChristum occiden-

talem; quæ ecclesiæ pontificiæ antemurale, inversa illa S[acrarum] Scripturarum autoritas, veritas ac certitudo, intelligentia seu interpretatio &c. dependens scilicet à judicio papæ & conciliorum ejus, instar murorum Jericho cecedit. Quod demonstratur perspicuè, cum in communi contra totum pseudo-catholicismum Romanum; tum verò seorsim & ex professo adversus Jacobum Masenium, Jesuivitam Coloniensem, ceu qui hodiernus pontifices hyperapistes est ac negociator pacis Christobelialiticæ occupatissimus. Auctore Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1669. (P Hansonius). [8], 400 s. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 24 avhandlingar 1665–70. Avhandlingarna hade egna titlar. I vissa fall ingår även delbeteckning i titeln. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat. Pagineringen fortsätter i *Artificium Delilæ mysticum* (1673).] – Clamor de profundis, thet är huruledes en ängsligh christrogen menniskia, vthi sin stoora nödh, vthu diupen ropar til Herran Gudh om hjelp och undsättning, och således tager sin tilflycht till hans stora nådh och oändliga barmhertigheet. Förestält vthi en likprädikning, widh ... hust: Anna Jemses ... jordefärd och begrafning, som medh christeligh, folkrijk och anseenligh process skedde i Åbo domkyrkio, den 24. april. som war Dominicâ Jubilate, år 1670. Hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1670. (P Hanszon). [24] s. 4:o. [Likpredikan.] – Dulce amarum mortis: thet är dödzens söta bitterheet, eller: på hwadh sätt then timeliga dödzens bitterheet kan förwandlas oss vthi en söot och liufligh smaak, förestäldt genom een prädikning, widh ... matronans, hust: Elin Iohans dotter, Sångers, begrafning, hwilkens sal. lik, medh christeligh heder och anseenligh process, bleff i Åbo domkyrkia beledsagadt och infördt vthi sin hwilokammar, den 16. januarij, år effter Christi byrd MDCLXX. Hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1670. (P Hanszon). [32] s. 4:o. [Likpredikan.] – Militia christianorum, thet är: Alle christrognas menniskiors kamp och strjdh här i werlden, och der på wiserligen föliande seger och rjka belöning i thet tilstundande ewiga lifwet, förestäldt vthi een predikning widh ... frw Sara Erichsdotter Gyllenstakes ... begrafning, som medh christelig, förnehm och anseenligh process skedde i Åbo domkyrkio den 2 majj a. 1669. Hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1670. (P Hanszon). [34] s. 4:o. [Likpredikan.] – Valedictorium thet är the christrognas sidsta affskedh här i werlden, förestäldt vthi en predikning, widh ... unga piltens Caroli Mauritii Samuelsons von Molsdorff etc. begrafning, hwilkens döde lekamen i Åbo domkyrkio, medh christeligh, folkrijk och anseenligh process, wardt beledsagadt och införd uhti [sic] sin hwilokammar den 19 sept. a. 1669. Hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1670. (P Hanszon). [40] s. 4:o. [Likpredikan.] – *Artificium Delilæ mysticum*: Jud. 16. v. 4. seqq. Quo indigitatur caterva variorum hæreticorum, aliorum, imprimisq; Calvinianorum ... Quod posterius demonstrat reformatarum ecclesiarum in

Alsatiâ caduceatorum Johannis Duræi Scoti et Johannis Melleti Alsati, Propempticum Irenicum, missum ad Acad[emias] nostras Lutheranas in toto arcu orbe a[nno] h[oc] s[alutis] 1664. quod in hoc tractatu circa finem est bona fide recensitum & refutatum. Auctore Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1673. (P Hansonius). [8] s, s 401–664. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 16 avhandlingar 1671–73. Avhandlingarna hade egna titlar. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat. Pagineringen fortsätter från Babylon magna ruens (1670) och fortsätter i Index et judex syncretismorum religionis (1675).] – Index et judex syncretismorum religionis. Tam eorum omnium qvi in Sacro Codice, qvâm qvi inveniuntur in historiâ ecclesiasticâ; antiqvâ & recentiore. In Regiâ universitate Aboënsi XII. Disputationibus propositus. Auctore Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1675. (P Hansonius). [8], s 665–848. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 12 avhandlingar 1674–75. Avhandlingarna hade egna titlar. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat. Boken inledd med ett index (s [4]–[8]) som även omfattar Babylon magna ruens (1670) och Artificium Delilæ mysticum (1673). Pagineringen fortsätter från Artificium Delilæ mysticum. De fyra sista avhandlingarna från 1675 med titeln De syncretismo hæretico (med delbeteckningar; de hade huvudtiteln Dissertatio theologica IX–XII och pagineringen s 793–848) utgavs i nytryck som: Enevaldi Svenonii theologiæ Aboënsiæ De syncretismo hæretico commentatio historico-theologica, U o {Rostochii} 1706, 39 s, 4:o.] – Lijk-predikning, öfwer ... Jost Schult, inwånare och förnäm köp- och handels-man i thenne lofflige staden Åbo: hwilkens salige döda lekamen medh wederbörlig, högförnämblig, hederwård och anseelig Ijk-process beledsagades til sitt hwilorum här i doom-kyrckian then 9 decemb. anno 1677. Hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo u å. (P Hanszon). [28] s. 4:o.– Lijk-predikning, öfwer ... hustru Maria Lorentzdotter Gertes ... jordefärd och begravning, som efter ett dödeligt och saligt affskedd vthi barnsäng, medh förnehm, anseeligh och hederwård process skedde den 20. augusti vthi innewarande år 1678. Hållen i Åbo doom-kyrckio aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1678. (J Winter). [40] s. 4:o.– Apologeticus Dei, quod non sit causa mali: neqve per se, neqve per accidens. In Regia academia Aboënsi, per dispp. publicas XVIII. juventuti academice propositus, auctore Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1681 (J Waldius). 1681. [9], 575 s. 8:o. [Ursprungligen publicerad som 18 avhandlingar 1676–80. Dessa hade egna titlar. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat, huvudsakligen av P Hansson.] – Lijkpredikning, öfwer ... fru biskopinnan, fr. Gertrud Gutheim Gezelii, etc. hwilkens lekamen aff högh och förnämblig comitat eller följe vthi en anseeligh och folckrijk process, bleff til sin rolige hwijlo-kammar, vthi Åbo dom-

kyrckia beledsagat, den 3. junii, som war helga-trefaldigheetz söndagh, år 1683. Enfaldeligen hållen aff Enevaldo Svenonio ... Åbo 1683. (J Winter). [62] s. 4:o.– Lytrodoxia Jesu, deprompta ex 1. Joh. cap. I: vers. 7. inque thesi & antithesi adornata, ac studiosæ juventuti in Regia academiâ Aboënsi, per dispp. publicas fideliter tradita. Cui accessit appendix de duabus quæstionibus hodiè necessariò decidendis. Auctore Enevaldo Svenonio ... Aboæ 1685. (J L Wallius). [8], 368, [16] s. 8:o. [Ursprungligen publicerad som 23 avhandlingar 1682–85. Dessa hade egna titlar. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat.] – Lijk-predikning, öfwer ... unga personens Erici Bångs etc. christlofliga jorde-färd: hwilkens döda lekamen, närwarande en förnäm, anseelig och folckrijk församling, blef til sin rolige hwijlo-camar vthi Åbo domkyrckio beledsagat och begrafwen den 6 decembris år 1685. Enfaldeligen hållen af Enevaldo Svenonio ... Åbo 1686. (J Wallius). 23, [5] s. 4:o.– Presbyter rite vocatus, seu tractatus brevis, idemque τετραδισοχηπιχός, de legitimâ vocatione episcoporum ac reliqvorum in ecclesiâ Dei verbi divini ministrorum, desumptus ex epistola S[ancti] Pauli apostoli I. Timoth. III: v.1. Qvem divino auxilio, in Regia academia Aboënsi, hoc semestri spacio, dum 34. annos gessisset professoratum, juventuti academice valedictionis loco propositus Enevaldus Svenonius ... Aboæ 1688. (J L Wallius). [4], 48 s, ill. 4:o. [Ursprungligen publicerad som 4 avhandlingar 1688. Avhandlingarna hade egna titlar. Titelbladen till avhandlingarna med dedikationer och hyllningar trycktes separat.] – Lijk-predikning, öfwer ... Jacobi Æimelæi, häradzhöfdingens vthi nedre Satagundien här i stoor-förstendömet Finland, christloflige jordefärd: hwilkens döde lekamen, närwarande en förnäm, anseelig och folckrijk församling, blef til sin rolige hwijlo-cammar, vthi Eura kyrckia beledsagat och begrafwen den 3. octob. år MCLXXXVI. Enfaldeligen hållen af Enevaldo Svenonio ... Åbo 1689. (J Wall). 13, [7] s. 4:o.– De syncretismo hæretico commentatio historico-theologico (1706). Se anmärkning till: Index et judex syncretismorum (1675). – I verkförteckningen över S:s skrifter i M Weibull och E Tegnér, Lunds universitets historia 1668–1868, d 2 (1868), s 24–25, finns uppgifter om några verk av S som ej kunnat beläggas i senare källor däribland ett tal från 1640-talet (Oratio de statu politico) samt ytterligare några likpredikningar utöver de som förtecknats ovan. Troligen rör sig detta om skrifter som ej har bevarats. De har ej tagits med i bibliografin ovan. – 4 akad avh som respondent vid Åbo akad, 1641 (under namnformen Enevaldus S. Pontanus; preses M O Wexionius), 1643 (preses M O W), 1644 (preses P Lidenius) och 1645 (pro gradu; preses M O W), se Vallinkoski, s 560–561, 306, 561 och 562, samt Marklin (1820), suppl, s 78, 79 och Lidén, 3, s 118, 219. 1 akad avh som respondent vid UU 1646 (preses I Bringius), se Lidén, 1, s 82. 163 akad

avh som preses vid Åbo akad 1647–48, 56–80, 82–86, 88, se Vallinkoski, s 479–500, samt Lidén, 3, s 178–191, och Marklin (1820), suppl, s 65–70 (uppgifterna i Vallinkoski är mer fullständiga). Av dessa avhandlingar utgör 147 stycken åtta egna verk av S enligt förteckningen ovan. – 3 akad avh som preses vid UU 1649–50, se Lidén, 1, s 460–461. – 8 akademiska program vid Åbo akad 1660 [dvs 1659], 61–62, 85–86 se E Holmberg, Program utgivna vid Åbo akademi. I, Intill 1713 (Miscellanea bibliographica III, Hfors 1930, (Helsingfors universitetsbiblioteks skrifter, 15), s 144, 146–147 och 152). – I en aldrig publicerad bearbetad version av Holmbergs bibliografi som finns hos UUB har tillkommit ytterligare ett program från 1659.

Tryckta arbeten (bidrag): Förutom S:s gravdikter till minne av J B Liung 1643 (se *egna verk* ovan) publicerade han ett stort antal korta dikter på latin, som ingår i tillfällestryck av olika slag. Av dessa tryck finns 22 bevarade i UUB, från 1648 till 1688 med tonvikt på 1670- och 1680-talen. Skrifterna innehåller vardera en dikt av S.

Källor o litt: F Cleve, Reformation och filosofi i Enevald Svenonius' teologi (1971); J Gezelius, The rätte christtrognas fulkomlige wälstånd, hwilket af Rom. 14. v. 7, 8, 9. vthi en christeligh liik-predikan, förestältes öfver... her Enevaldus Svenonius ... (1688); S Göransson, Den synkretistiska striden i Sverige 1600–1664 (1952), s 8 ff; I A Heikel, Helsingfors universitet 1640–1940 (1940); S Heininen o M Heikkilä, Suomen kirkkohistoria (1996); M Klinge, Professorer (1990), dens et al, Helsingfors universitet 1640–1990, 1 (1988); Kongliga och cancellers bref 1640–1713 (1940); P Laasonen, Finlands kyrkohistoria, 2 (2000); E Matinoli, Turun tuomiokapitulimatrikkeli (1976); R Pitkäranta, E S (Biografiskt lexikon för Finland, 1, 2008); T Rein, Åbo universitets lärdomshistoria, 10 (1908); H Råbergh, Åbo universitets lärdomshistoria, 4 (1893), s 37 ff; S J Salminen, Enevaldus Svenonius, 1–2 (1978–85); C M Schybergson, En ny källa till belysning av religionsmålet mot biskop Joannes Elai Terserus 1663–1664 (Finska kyrkohist samfundets årsskrift, 28, 1938); Suomen kulttuurhistoria, 1 (1983); J J Tengström, Biskopen i Åbo stift Johan Gezelii den äldres minne (1825); dens, Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver Finska universitets förda procanceller ... (1836); P Wilstadius, Smoland i Upsalienses, 3 (1968).

Urban Claesson

1 **Svenonius, Fredrik Wilhelm**, f 25 april 1852 i Nederluleå, Nb, d 5 mars 1928 i Uppsala. Föräldrar: ekonomidirektören

Carl Wilhelm S o Brita Johanna Sundström. Vik lärare vid Piteå lägre elementarlärov 70–72, studentex vid Luleå elementarlärov vt 71, assistentex o tjänstgöring vid telegrafverket 72, inskr vid UU 6 sept 72, extra geolog vid SGU periodvis juni 75–okt 80, fil kand vid UU 30 jan 77, företog resor i Lappland 77, tf lärare i kemi vid Uppsala privata lyceum vintern 77, förordnad att som geol fackman åtfölja sv-norska gränsröjningskommissionen i gränstrakterna mellan Sverige o Trondheims stift 79, fil lic vid UU 15 dec 79, disp pro gradu 26 maj 80, fil dr där 31 maj 80, företog vetensk resa genom Dalarna, Härjedalen, Helgeland o Pite lappmark 80, bitr geolog vid SGU 1 jan 81–82, ord där 1 jan 83–31 dec 17 (från 14 som statsgeolog), bitr sekr i Geol fören i Sthlm 84–87, led av dess styr 01, 03–04, ordf där 02 o 18, stiftare o led av styr för Sv turistfören (STF) 85–11, sekr där 87–88, gjorde som Vegastipendiat forskn:ar om jöklarna i sv Lappland 86–87, led av apatitkommissionen maj 90–apr 92, led av den internationella glaciärkommissionen 94–10, företog geol resa till Ryssland o Ural 97, ledare av statens norrbottniska gruvfälts-expedition 99, led av vattenfallskomm juni 99–dec 01, av centrala nödhjälpskomm för Norrland okt 02–juli 03, förordnad att för statens räkning utföra inmutn:ar av apatit- o magnesitförekomster i Lappland 02, initiativtagare, sekr o föreståndare för Vassijaure naturvetensk station 03–31 maj 11, tjänsteman vid SGU dec 09, företog med statsunderstöd resa till finska Lappmarken o Ural för att studera guld- o platinaförekomster 12, statsgeolog vid SGU 3 dec 14. – STF:s GM 12.

G 1) 5 nov 1883 i Sthlm, Ad Fredr, m Anna Ekström, f 15 dec 1858 i Luleå, d 18 sept 1895 i Sthlm, Ad Fredr, dotter till kammarrättsrådet Bror Anders E o Helena Maria Bergström; 2) 10 april 1897 i Uppsala m med sin första hustrus kusin Elin Johanna Ekström, f 9 jan 1862 i Gävle, d 28 sept 1901 i Sthlm, Ad Fredr, dotter till kyrkoherden Johan Tycho E o Selma Maria Edling; G 3) 24 juni 1912 i Danderyd, Sth, m sin andra hustrus syster Agnes Kristina Ekström, f 26 juni 1866 i Gävle, d 11 nov 1940 i Uppsala.

Fredrik S:s fader tjänstgjorde vid Gälli-